

Лідія Чередник,

аспірантка кафедри професійної освіти
Бердянського державного педагогічного
університету

ГОТОВНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ТОЛЕРАНТНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ ЯК КРИТЕРІЙ ПОВЕДІНКОВОГО ВИМІРУ У СВІТЛІ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Для реалізації процесів реформування в сучасній освіті й суспільстві, окреслених зацікавленістю широкого загалу комплексом якостей майбутнього педагога, виникає потреба у формуванні нової генерації фахівців, позбавлених авторитарності й диктаторства, орієнтованих на здійснення освітньої діяльності на засадах толерантності, що передбачає терпимість прийняття різних думок, готовність до діалогу, співробітництва, емоційної та фізичної мобільності.

Саме тому одним із основних критеріїв поведінкового виміру педагога сьогодення є готовність до толерантного виховання учнів як особистісна та професійна якість, яка характеризує діяльність вчителя-вихователя з позиції дитиноцентризму та гуманістичної педагогіки.

Мета статті – визначити компоненти готовності вчителя початкової школи до толерантного виховання учнів як одного із критеріїв його поведінкового виміру крізь призму психолого-педагогічних досліджень.

Біля витоків вивчення толерантності як об'єкта психолого-педагогічних досліджень стоять класики педагогічної науки: Й. Герbart, А. Дістервег, Я. А. Коменський, Я. Корчак, Й. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо, В. Сухомлинський та інші, які вважали, що одна з форм прояву толерантності – це ситуація, коли педагог сприяє формуванню цієї риси особистості у вихованця. Я. Коменський наголошував, що «...варто привчати дітей бути терпимими, оскільки це є необхідним протягом усього життя, для того щоб вони могли володіти собою, керуватись розумом, а не поривами» [4, с. 94].

Ідеї толерантності крізь призму ідеї націоналізації школи та патріотичного виховання відстоювала діячка педагогічно-просвітницького руху в Україні С. Русова: «Навчаючись любити і свідомо ставлячись до свого люду, ... ми разом з цим навчаємось шанувати й інших людей, що живуть поруч з нами, закладати з ними певні товариські стосунки. Культурно, педагогічно поставлена національна школа ніколи не приводить ані до обмеженого безпросвітнього шовінізму, ані до людожерства» [6, с. 296].

Ідеї толерантного виховання учнів знаходимо в педагогіці співробітництва (Ш. Амонашвілі, С. Лисенкова, С. Соловейчик,

В. Шаталов), педагогіці ненасильства (В. Маралов, В. Сітаров), педагогічній підтримці (О. Гаман, А. Макаренко, В. Сухомлинський).

Так, Ш. Амонашвілі на принципах гуманно-особистісної педагогіки заснував Школу Життя, взявши за основу формулу «*прийняти-зрозуміти-допомогти-любити-співчувати-радіти-надихати*», що стала основою педагогіки толерантності [1, с. 6].

В. Сухомлинський у своїх працях виділив риси, без яких не може відбутися педагог: глибока віра в можливість успішного виховання дітей; вміння «пізнавати серцем», «проникати в душу дитини», «володіти собою», «стримувати роздратування», «володіти ситуаціями» [8, с. 206].

М. Рубінштейн наголошував, що для досягнення учителем високої професійної майстерності необхідні ґрунтовні знання, проте їх наявність у жодному разі не може заповнити брак природного педагогічного хисту, *толерантності* та педагогічного такту.

У руслі досліджуваної проблеми становлять інтерес педагогічні праці дослідників, у яких потреба у формуванні толерантності як особистісному утворенні пов'язана з освітньо-виховною функцією вчителя (G. Allport, М. Андрєєв, Л. Бернадська, Т. Білоус, О. Волошина, О. Грива, Т. Гурова, Я. Довгополова, М. Карандаш, Е. Койкова, В. Маралов, А. Маслоу, О. Матієнко, Л. Олексюк, О. Орловська, К. Роджерс, О. Савченко, А. Скок, В. Сітаров, Н. Скрипник, Ю. Тодорцева та ін.).

Зокрема, академік О. Савченко вважає толерантність ознакою майстерності вчителя, його педагогічної культури, стосунків у соціумі. На думку вченої, «толерантність педагога – це передусім його життєва позиція. Він має усвідомити, що цей феномен є соціальною та індивідуальною цінністю не тільки освіти, а й суспільства загалом» [7, с. 6].

Академік І. Бех вважає гуманістичне ставлення до дітей важливою ознакою толерантної іміджевої позиції вчителя-вихователя [2, с. 74].

Окрім того, педагог, сформувавши толерантність у собі і готовність до толерантного виховання учнів (як професіонал), повинен глибоко усвідомлювати, що цей процес передбачає не тільки засвоєння учнями системи певних знань про толерантність, але і формування в них особистих переконань, умінь і окремих якостей [3].

Особливість толерантної педагогічної діяльності, на думку Ю. Котелянець, полягає не тільки в умінні вчителя виявити факти, ситуації, явища, а й у здатності створювати моделі таких ситуацій, проектувати або прогнозувати можливі результати, розуміти свою роль у цьому процесі [5].

Аналіз психолого-педагогічних досліджень та все сказане вище виводять на чільне місце необхідність створення толерантного освітнього середовища та висуває перелік вимог до кожного із учасників освітнього процесу. Педагог як центральна постать повинен підпорядковуватись вимогам суспільства, часу, педагогіки, які у

комплексі можна окреслити наступним: сформованість толерантності як особистісної та професійної риси; готовність до толерантної участі в освітньому процесі, толерантного виховання учнів; усвідомлення всіх аспектів і напрямків оптимізації діяльності по формуванню толерантності в учнів.

Отже, професійно компетентний учитель початкової школи сприймається в соціумі як такий, що вміє налагоджувати контакти з усіма учасниками освітнього процесу (учнями, їх батьками, колегами різного віку, віросповідання, статі, національності, соціального стану, стану здоров'я тощо), тим самим виявляючи власну толерантну позицію, готовність до толерантного виховання учнів та культивування у них толерантної поведінки.

Список використаних джерел

1. Амонашвілі Ш. О. Школа життя : трактат про почат. ступінь освіти, засн. на принципах гуманно-особистісної педагогіки : пер. з рос. / Ш. О. Амонашвілі; [пер. з рос.: М. М. Литвин, В. К. Гаврилькевич]. – Хмельницький : Подільський культ.-просвітит. центр ім. М.К.Реріха, 2002. – 169 с.
2. Бех І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку : навч. посіб. / І. Д. Бех. – К. : Академвидав, 2012. – 256 с.
3. Клепцова Е. Ю. Психология и педагогика толерантности: учебное пособие для слушателей системы дополнительного профессионального педагогического образования / Е. Ю. Клепцова. – М. : Педагогический проект, 2004. – 176 с.
4. Коменский Я. А. Педагогическое наследие / Я. А. Коменский, Д. Локк, Ж.-Ж. Руссо, И. Г. Песталоцци. – М. : Педагогика, 1988. – 416 с.
5. Котелянец Ю. С. Характеристика толерантности как педагогического понятия [Текст] / Ю. С. Котелянец // Педагогика: традиции и инновации: материалы III междунар. науч. конф. (г. Челябинск, апрель 2013 г.). – Челябинск, 2013. – С. 156–160.
6. Русова С. Націоналізація школи / С. Русова // Вибрані педагогічні твори. – К. : Освіта, 1996. – С. 293–297.
7. Савченко О.Я. Толерантність як цінність шкільної освіти: методичний аспект // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. – 2014. – Вип. 1.46 – С. 124–129.
8. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину / В. О. Сухомлинський // Вибр. тв. У 5 т. Т.2. – К., 1976. – С. 149–416.